

Rozvoj grafo- motoriky

Jak rozvíjet kreslení a psaní

*Jiřina Bednářová
Vlasta Šmardová*

moderní
metodika
pro rodiče
a učitele

předškoláci
a děti prvního
stupně ZŠ

Rozvoj grafomotoriky

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.edika.cz
www.albatrosmedia.cz

edika.

Jiřina Bednářová, Vlasta Šmardová
Rozvoj grafomotoriky – e-kniha

Copyright © Albatros Media a. s., 2021

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS **MEDIA**

Rozvoj grafomotoriky

Jak rozvíjet kreslení a psaní

Jiřina Bednářová
Vlasta Šmardová

Obsah

Úvod	5
Význam kresby	6
Vývoj kresby	10
Vývojová stadia kresby	15
Skupiny dětí, které mohou mít odlišnosti v kresbě, problémy v grafomotorice	36
Lateralita	39
Vývoj laterality	39
Diagnostika laterality	40
Pomáhat v rozvoji grafomotorických dovedností?	42
Kdy přistoupit k záměrnému vedení v rozvoji grafomotoriky a kresby?	42
Jak pomáhat v rozvoji grafomotorických dovedností?	42
Jak motivovat ke kreslení?	43
Rozvoj hrubé a jemné motoriky	44
Pracovní návyky při kreslení a psaní	48
Výběr kreslicích a psacích potřeb	48
Poloha těla při kreslení a psaní	49
Úchop psacího náčiní	50
Postavení ruky při kreslení a psaní	54
Uvolnění ruky při kreslení a psaní	55
Metodika kreslení a psaní levou rukou	56
Uvolňovací a rozcvičovací grafomotorické cviky	58
Grafické prvky, grafomotorické cviky	62
Podpůrné techniky	62
Zvyšování obtížnosti prvku	63
Obtížnost prvku zvyšuje:	63
Učit dítě psát a číst v předškolním věku?	75
Možnosti pomoci při grafomotorických potížích ve školním věku	76
Psychická opora, hodnocení	77
Pracovní návyky	77
Vytvoření podmínek vedoucích ke kompenzaci obtíží	78
Zásady při práci – shrnutí	79
Literatura	80

Úvod

Kniha Rozvoj grafomotoriky navazuje na předchozí publikace určené k podpoře kreslení a psaní:

Mezi námi pastelkami – Grafomotorická cvičení a rozvoj kresby – 1. díl

Co si tužky povídaly – Grafomotorická cvičení a rozvoj kresby – 2. díl

Na návštěvě u malíře – Grafomotorická cvičení a rozvoj kresby – 3. díl

Tyto tři knihy jsou věnovány ponejvíce dětem. Přinášejí praktické náměty a motivace pracovních listů pro děti, doprovázeny jsou základními informacemi pro dospělé. Tentokrát je publikace určena dospělým – pedagogům mateřských a základních škol, speciálním pedagogům, rodičům, zkrátka všem, kteří se zabývají dětskou kresbou a jejím rozvojem. Přináší informace **o významu a vývoji dětské kresby**.

Kniha se podrobně zabývá **metodikou rozvoje grafomotoriky**, posloupností vývoje grafomotorických prvků, navozením pracovních návyků při kreslení a psaní, zahrnuje i informace, jak dítěti pomáhat v jejich osvojování, jaký zvolit přístup, jaké vytvořit podmínky. Termínem **grafomotorika** rozumíme tu část jemné motoriky a psychických funkcí, kterou potřebujeme při kreslení a psaní, a jejíž stupeň vývoje významnou měrou poznamenává kresbu i písemný projev. Z psychických funkcí jsou to především: rozumové předpoklady, zrakové vnímání (diferenciace, analýza, syntéza), senzomotorická koordinace, prostorové vnímání, volní úsilí, pozornost.

Nedílnou součástí je soubor poznatků o **lateralitě**, jejích typech a druzích, vývoji i diagnostice. Předkládaná **metodika rozvoje grafomotoriky je určena dospělým, jež jsou v kontaktu s dětmi**, které z různých důvodů hůře kreslí, ve školním věku mají potíže se psaním. Nejčastějším podkladem potíží bývá hyperkinetická porucha – ADHD, kterou charakterizuje triáda příznaků: porucha pozornosti, hyperaktivita, impulzivita. V praxi se setkáváme i se starším termínem lehká mozková dysfunkce (LMD), který bývá používán jako synonymum pro hyperkinetické poruchy. Jedním z projevů této poruchy je mimo jiné také nevyzrálá či zhoršená motorická koordinace.

Metodika se dále týká všech dětí, u kterých neprobíhá rozvoj grafomotoriky přiměřeně věku, opožděje se oproti vrstevníkům i oproti ostatním schopnostem a dovednostem dítěte. Je dobře **použitelná rovněž u běžné populace** dětí bez vývojových potíží.

V publikaci jsou uvedeny i další skupiny dětí, které mohou mít odlišnosti ve vývoji grafomotoriky, potíže s kreslením a psaním (dětí s tělesným, smyslovým, psychickým, rozumovým postižením). Skupiny jsou v publikaci zmíněny spíše okrajově, pro úplný přehled informací. Předkládaná metodika je u těchto dětí použitelná částečně, v závislosti na míře postižení, mnohdy s jistým omezením a za pomoci daleko širší škály kompenzačních pomůcek a speciálních podmínek.

Význam kresby

Kresba je přirozenou součástí vývoje dítěte, je pro ně hrou, zábavou, je možností něco vytvářet, vyjádřit se, obvykle dítěti přináší radost a uspokojení. Jsou však i děti, které tuto činnost nevyhledávají, kreslí málo a nerady, či kreslení přímo odmítají.

Kreslení má také velký význam pro později osvojovanou dovednost psaní. **V předškolním věku je úroveň jemné motoriky, senzomotoriky, grafomotoriky jedním z důležitých kritérií při posuzování způsobilosti k zahájení školní docházky.** Často používanou metodou je např. Jiráskův orientační test školní zralosti, který obsahuje kresbu lidské postavy, auta nebo květiny, napodobení geometrických tvarů, psacího písma a skupiny teček. Námětová kresba dává dítěti příležitost k relativně spontánnímu projevu a poskytuje nám orientační informace o úrovni kresby. Při úkolech zaměřených na napodobování již dítě musí vyvinout větší úsilí a mnohdy překonat i obavy z obtížnosti či nechuť dělat něco méně přitažlivého. Tato část práce je výborná pro zhodnocení vizuomotorické koordinace (tedy souhry, součinnosti oka a ruky).

Přestože se tato publikace zaměřuje na kresbu spíše z formálního. resp. „řemeslného“ hlediska, rádi bychom informativně upozornili i na její další aspekty. **Z psychologického a pedagogického pohledu má kresba velký význam pro vývojovou diagnostiku, diferenciální diagnostiku, diagnostiku osobnosti.** Je nenásilnou cestou k dítěti, prostředkem k navázání kontaktu, uvolnění atmosféry, k poznání dítěte a k terapeutické intervenci.

Jaké informace nám kresba může poskytnout, k čemu může být užitečná?

- poskytuje informace o celkové vývojové úrovni
- poskytuje informace o úrovni jemné motoriky a grafomotoriky
- poskytuje informace o zrakovém a prostorovém vnímání
- poskytuje informace o vizuomotorice (souhře zrakového vnímání s pohybem ruky)
- poskytuje informace o emocionalitě dítěte
- poskytuje informace o vztazích a postojích dítěte
- je komunikačním prostředkem
- může být rehabilitačním nástrojem
- může být terapeutickým nástrojem

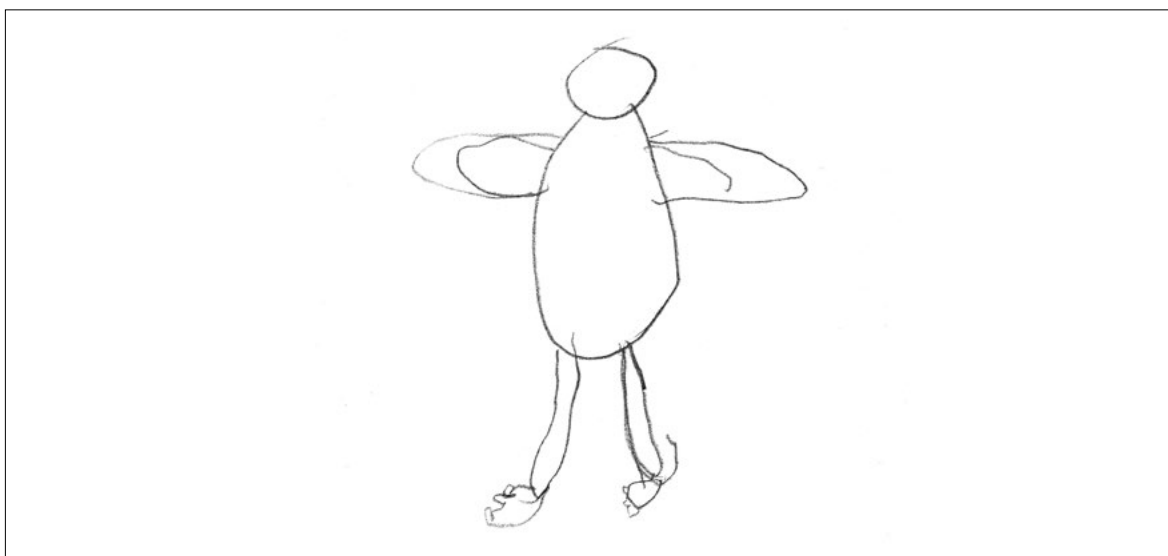
Posouzení vývojové úrovně dítěte

Dětská kresba se používá pro posouzení vývojové úrovně dítěte, jeho inteligence (nejznámější je kresba lidské postavy). Vycházíme z předpokladu, že se v dětské kresbě objevují určité prvky, které jsou pro daný vývojový stupeň typické. Tedy že děti v témže věku kreslí zhruba obdobným způsobem. Názory na takto chápanou vypovídací hodnotu kresby se liší.

V naší poradenské praxi se setkáváme s dětmi, které mají průměrnou či vysokou inteligenci, ale jejich kresba je podprůměrná. Posuzování jejich vývojové úrovně pouze podle kresby je problematické, mohlo by být pro ně poškozující. Naopak jsou děti, které vcelku slušně kreslí, ale vývoj rozumových schopností odpovídá nižšímu věku, psychometricky zjištěný intelekt je podprůměrný. V těchto případech kresba vypovídá více než o celkové vývojové úrovni dítěte spíše o individuální odlišnosti ve srovnání s vrstevníky, o nerovnoměrnosti vývoje.

Kresba lidské postavy. Jedná se o kresbu děvčátka (6,2), jehož psychometricky zjištěný intelekt odpovídá ve složce verbální i neverbální horní hranici pásma hlubokého podprůměru.

Kresba lidské postavy. Autorem kresby je chlapec (5,7), u něhož byly zjištěny vysoce nadprůměrné intelektové předpoklady (ve složce verbální i neverbální).

Posouzení úrovně grafomotorických a vizuomotorických schopností a dovedností

Kresbu můžeme posuzovat jak z hlediska **obsahového** (obsahová pročleněnost, bohatost, námětová různorodost), tak i **formálního** (vedení čáry, její plynulost, jistota, přesnost, návaznost, kreslení podle předlohy). Ne vždy je obsah a provedení v jednotě. Dítě může mít vzhledem k věku poměrně bohatou kresbu, ale vážne její provedení. Obsah převyšuje formu. Případně může kresba neodpovídat předpokladům dítěte v jiných oblastech. Pokud dítě hůře kreslí, potom je užitečné ptát se rodičů na jejich schopnosti a dovednosti v této oblasti, někdy rodiče sdělují, že oni sami špatně kreslí či píší, případně jsou dysgrafiky. Dále nás zajímá raný vývoj dítěte, současná úroveň hrubé i jemné motoriky a řeči, laterality (zda je dítě pravák, levák či ruce při manuálních činnostech i při kreslení střídá), kdy začalo kreslit, jeho motivace ke kreslení, četnost kreslení. Také je vhodné posoudit úroveň zrakového vnímání.

Poskytnutí informací o emocionalitě dítěte

Dítě v kresbě vyjadřuje pocity, prožitky, radosti, traumata. Kresba nám může pomoci odhalit to, co dítě cítí, ale nedokáže nebo z nějakých důvodů to nechce vyjádřit řečí. Kreslení je potom „bezpečnou“ možností jak emoce dát najevo a nám dospělým dává šanci orientovat se v prožívání, v potřebách dítěte.

Koláč strachu. Chlapec(8,1) byl účastníkem autonehody, kdy jeho otec řídil opilý. Podle sdělení matky má chlapec strach z jízdy autem, má škaredé sny, je ve stresu, plný obav, stále si dělá nějaké starosti, bojí se o matku, o bratra, všechno vidí negativisticky, ze všeho má strach. Asi měsíc po nehodě otce zcela ignoroval. Při tématech táta a autonehoda se otočí, dívá se jinam, mlčí (dává tedy najevo, že nechce být v kontaktu s emocemi). Kresba koláče strachu otevřela cestu k prožitému traumatu. Chlapec zakresluje postavu muže s lahví v ruce a stolec s alkoholem. Komentuje, že nejvíce se bojí, když je někdo opilý. Popisuje, jak se nehoda stala. „Je to jakoby se to stalo v jiném městě, jako ve snu. Táta opilej telefonoval mámě, že pojedeme na ryby. Nemohl se jí dovolat. Nasedli jsme do auta.“ Ukazuje rukou, jak nepravdělně jel táta po silnici. „U benzinové pumpy mě táta přinutil, abych si sedl dopředu. Potom byl náraz, vyletěli jsme z okna ven.“ Svoje pocity komentuje: „Hodně je tam zlosti.“

Poskytnutí informací o vztazích a postojích

Dítě v kresbě „vypovídá“ o tom, jak vnímá a cítí své okolí, vztahy v rodině. Jinými slovy do kresby tedy nevědomě promítá nějaký psychický obsah. Pro posuzování kresby z hlediska projektivního je třeba mít odborné znalosti, zkušenosti, také intuici, vnímavost, citlivost, tvořivost.

V interpretacích je třeba být opatrnými. Co „vyčteme“ z kresby bychom měli dát do souvislosti s tím, jak jsme dítě vnímali, cítili, poznali, s autentickými komentáři dítěte a s informacemi z jeho života od dospělých.